

Být "jenom" karikaturistou není moje snaha

Rozhovor s Jiřím Slívou

Zdroj: Literární noviny (str. 4, číslo 48, ročník 21)

Autor: Petr BÍLEK

Odkaz: <http://www.literarky.cz>

Datum: 02.12.2010

Když jsem ho letos na jaře po svém příchodu do Literárních novin vyzval, aby pro nás kreslil, odmítl. Neuvěřil mému ujištění, že nepůjde o žádné Paroubkovy noviny, a řekl, že počká. V létě mi Jiří Slíva (63) poslal první várku obrázků, které se pak začaly objevovat na těchto stránkách.

Nedávno jste se vrátil z Izraele. Co jste tam dělal?

Byla to kombinovaná záležitost. Původ byl v tom, že organizátorka haifského karikaturistického festivalu byla na jaře v Praze. Nevím, kdo jí dal kontakt, ale chtěla se se mnou setkat. Tři hodiny jsem ji hostil na pívě v Literární kavárně a ona se rozhodla, že musím být členem poroty letošního ročníku. Porota je internetová, takže oni předvyberou padesát věcí, ze zaslaných asi tisíc, a pak je bodujete od 15 do 1. Body sedmi porotců se pak sečtou. Řekla, že mi pošle pozvání. A co pozvání obnáší? No – to obnáší jednu noc v hotelu, ona na to. Tak jsem si v duchu říkal, že kratší židovský vtip jsem ještě neslyšel. Ale protože jsem v Izraeli před čtyřmi lety byl a znám lidi na naší ambasádě, tak jsem napsal kulturní atašé, jestli by jim nevadilo, že to odmítnu. Aby z toho neměli nějaké mezinárodní kulturní problémy. Odpověděli: Ale my bychom vám rádi udělali v Tel Avivu výstavu a s tou se účast v porotě spojí. Bylo to, jako kdyby to nebe samo chtělo, protože mně na jaře skončila pražská výstava, kterou jsem nazval Multiple Kafka. Mám takový malinkatý fanklub v Tel Avivu, a když jsem ho oslovil přes paní Rut Bondyovou, kterou tady ilustruji a která tam bydlí, tak mi říkali, že nejlepší na výstavu by bylo foyer nádherné moderní budovy městské knihovny. Vernisáž byla a udělala mi radost.

Jaký je současný vztah Izraelců k Franzi Kafkovi?

Výstava obsahovala asi 70 kreseb. Dílem volné kresby na téma Franz Kafka, dílem lepty z edice Biblos Deset egyptských ran, dílem zvětšené ilustrace ke knížkám paní Bondyové, které jsou také s židovskou tematikou, a všechno to bylo pod mottem vypůjčeným od Milana Kundery: Kafka pro nás netrpěl, Kafka se pro nás bavil. Chtěl jsem, aby to nebyla černá v černé, aby to nebylo jako po libické konferenci, kde pro Čechy na začátku šedesátých let Kafku takzvaně objevili. Pro Goldstückeru a jeho následovníky byl Kafka ikonou odcizení. Kafkovi ilustrátoři tehdy malovali takové černé, poloabstraktní, šedivé, bezvýchodné, dusné věci. Já to prostě takhle necítím, aspoň v některých Kafkových textech, jsou jiskry grotesky a ironie. A Izraelci reagovali velice dobře. Rozdělil jsem totiž lidi už ve svém projevu na vernisáži na trpiče a baviče, téčka a béčka. Byl tam taky Lukáš Příbýl, který natočil Zapomenuté transporty a účastnil se tamějšího filmového festivalu, a říkal, já jsem taky bavič, je nás víc, než si myslíte. Přišli tam starí ilustrátoři, bývalí profesori, někteří jejich mladí absolventi a všichni se ke mně hlásili, že to vidí podobně, že už je dost těch ponurostí. A ještě něco. Před čtyřmi lety jsem absolvoval celé to biblické kolečko: Jeruzalém, Nazaret, Betlém... V Tel Avivu jsem byl tehdy asi dva dny, ale teď víc než týden a zamiloval jsem se do toho města. Přesně tohle mně vyhovuje. Obrovské město, kde jsou většinou jenom bauhausovské stavby, ty krásné, jednoduché, funkcionalistické baráky v kombinaci s palmami, dlouhá čistá pláž, je to prostě úžasný.

Vycházeli jste ve své inspiraci dost z hovorů Franze Kafky s Gustavem Janouchem, ale Josef Čermák zpochybnil jejich autenticitu. Jak se k tomu stavíte?

Myslím si, že Janouch, jak tam po letech cituje "a vesele se zasmál", snad ani není doslovný, není možné, aby si to takhle přesně pamatoval. On si přihříval nějakou svoji polívčičku, jak říká doktor Čermák. Ale já z něho nevycházím, jenom jsem citoval v té své řeči, že Kafka prostě taky byl člověk z masa a kostí a že pak začal chrlit krev, to holt je jiná věc. Myslím, že měl velký smysl pro humor. Mě Kafka strašně přitahuje, hlavně povídky. A taky mě strašně přitahují povídky, knížky a kresby Francouze Rolanda Topora, který bohužel v roce 1997 zemřel ve věku 59 let. Měl jsem to štěstí se s ním seznámit a ten úplně přesně sdílel tyhle názory na Franze Kafku. Ukazuje se, že je nás hodně.

Co si myslíte o tom, že Kafkovu kresbu si organizace Člověk v tísni vzala jako logo?

To jsou asi spíš ti trpiči, méně baviči. Chápu, že velká část světa na tom není dobře a že trpí. Kresbička je známá, pregnantní, je to ikona, jako Picassova holubice míru. Takové šťastné obrázky jsou pak využívány pro všechny možné i nebohulibé účely. Kafka se bránit nemůže a mně se ta kresba líbí. Některé věci už mají svůj život, který neovlivníme.

Kromě kreseb je vaší oblíbenou disciplínou určitý druh poezie nonsensu. Dá se programově pracovat na nesmyslu?

Nápady vznikají zcela náhodně, tam není nic, na co bych tlačil. Prostě když mě začnou napadat básničky na téma Rádio hlásí, začnu si je postupně shromažďovat a možná vyjde sbírka. Probíhá to ve vlnách. V Tel Avivu mě napadlo asi sedm nebo osm kreseb ke Kafkově Proměně. Zcela spontánně. Vždycky, když se mi to "udělá" v hlavě, utíkám pro nějaký kousek papíru a hned to musí ven, protože já bych jinak nestál za nic, protože bych se pořád snažil pamatovat si, co to bylo. Takhle se to poznamená a je to. Nenutím se. Když je toho víc, tak se snažím dát věcem nějaký tvar a pak je potřeba ještě něco domyslet. Ale jinak nejde o nic programového nebo vyspekulovaného.

S velkou oblibou se teď diskutuje o hranicích, které by měl respektovat kreslený humor v médiích. Dánské karikatury proroka Mohameda vyvolaly nejviditelnější kontroverzi. Zajímá vás jako autora tato otázka?

To je těžké. Jedna věc je politická nebo rasová korektnost a druhá je nějaké obecné uznávání určitých tabu. Zmíním se zase o svém, snad mohu říci příteli, Rolandu Toporovi, který se stavěl k Bohu vyzývavě. Například v katolickém městě Salcburku jsme byli všichni šokováni na jeho vernisáži, kde předvedl velký akvarel jeptišky, která masturbuje s křížem, na němž je Ježíš Kristus. Říkal jsem si, tohle bych já nikdy neudělal, protože, i když jsem si párkrát udělal legraci z kněží, protože něco kážou, a něco jiného dělají, Boha samotného bych nechal na pokoji. Totéž je s Mohamedem. Nenapadal bych jim ho.

Nedomníváte se, že přílišné lpění na korektnosti vede automaticky k větší touze provokovat?

Přesně. Těch tabu je už tak málo. Teď jsme svědky některých kritik pražské výstavy dekadence. Prý šokující!

Co dneska ještě může šokovat?

Když se šokuje pořád, tak je z toho nuda. Gustav Mahler, pokud se nemýlím, řekl: Interesting

– easy, beautiful – difficult. Stát se zajímavým, to je dneska opravdu snadné. Ale udělat něco krásného je velmi obtížné. Souhlasím s ním.

Kreslená karikatura patřivala k českým královským disciplínám, jak si stojí dnes?

Pěstuje se. U nás je v tomto žánru bezvadný Josef Blecha. Ze světových autorů obdivuju britského karikaturistu Geralda Scarfeho, který mimo jiného dělá titulky k seriálům Jistě, pane ministře a Jistě, pane premiére. Oba pánové to mají v ruce fantasticky. V českém tisku jsme ale svědky, že linka je pěkná, akorát s karikovanou osobou má málo společného. Nechci se nikoho dotknout, ale občas to vídávám. Je hrozně těžké se trefit. Já kromě některých ikon, jako jsou Chaplin, Marilyn Monroe, Mickey Mouse nebo nějaký notoricky známý jazzman, se do karikatur nepouštím.

V poslední době, jak se mi zdá, se připravovalo několik pokusů o vznik humoristického časopisu. Myslíte si, že mají šanci?

Jednak si myslím, že je málo autorů, že kreslený humor už je taková suchá větev. Jednak je taky otázka, jestli by se našlo dost zájemců mezi čtenáři. Nejsem typický vzývatel humoru za každou cenu, mně se třeba líbí groteskní a surreálné vize typu René Magritte nebo jiné práce ubírající se tímto směrem. Ne řachandy, nevím, jestli na to ještě bude doba, ale možná že u nás někde vycházejí a já o tom nevím. Nechávám to otevřené, ale v současné situaci bych takový časopis nekupoval a ani autorsky bych do toho asi nešel.

Říká se, že kreslený politický humor u nás zaniká nebo že se odehrává v pokleslé rovině. Jaký na to máte názor?

Obdivoval jsem Vladimíra Jiráňka, který se po revoluci velice rychle naučil dělat všechny ty Pitharty, Rumly, Klause a tak, ale který potom veřejně deklaroval, že mu za to nestojí pořád se učit nějaké nové nýmandy, kteří stejně za šest měsíců zhasnou, a šel od toho a už to prostě nedělá. Myslím si totéž. Přesto už dvanáct let kreslím do Eura, ale tam se snažím spíš o aforistickou formu. Sice dělám kresbu, ale je u ní bublina a tam jde o to, co jedna postava říká druhé, a ne o to, jestli trefím větší či menší vousy. Je pravda, že německé a anglické noviny nebo taky Le Monde mají jednoho nebo dva stálé karikaturisty, kteří glosují politické dění každý den. U nás je například v Lidových novinách úplně jiný přístup, Jiránek, kterého stále obdivuji, se tam vyjadřuje k životu obecně, méně k denní politice. Pokud by byla skutečná potřeba tohoto žánru, tak by tady musel být někdo, komu o politiku opravdu jde. Nemohl by to být jenom takový týpek, kterého baví kreslit. To by musel být člověk, který do politického kuloáru trošku vidí, který ty lidi zná, který je stoprocentně vtažený do dění. A muselo by mu o něco jít, nejen o honorář. Třeba Haďák myslím byl takový typ.

Jaké možnosti srovnání naší domácí scény se světem vám v tomto směru přinesla účast v porotě haifského festivalu?

Musím se přiznat, že pocit z Haify, nebo i když jsem byl na jiných festivalech v porotách, je spíš tristní. Desítky a stovky podobných věcí, kresby s pestře vybarvenýma frňákama z Rumunska, Bulharska, Moldávie, Ukrajiny, Ruska... Těch lidí, co zřejmě nemají jiný kanál jak se prezentovat a posílají své práce na všechny soutěže! Když jsem v Haifě hodnotil, tak jsem poznal rukopis Marie Plotěné, brněnské autorky, přihlásila velmi pěknou vtipnou kresbu, dal jsem ji na první místo. Pět izraelských porotců ale bylo jiného názoru. Dopadlo to nakonec dobře, skončila druhá. Marie byla nejdřív nadšená, že mě zaujala, ale když jsem jí poslal katalog, který jsem přivezl, tak nadšení vystřídalo zklamání. Ježíšmarjá, psala mi, jaké věci to tam jsou? Takový je prostě stav karikatury. Být celý život "jenom" karikaturistou není moje

snaha.

Jakou alternativu jste tedy zvolil, abyste měl život bohatší?

Moje "krásná ztráta" byla grafika. Když jsem šel v sedmdesátých letech z akademie věd na volnou nohu, tak jsem neměl registraci u unie, ani kandidaturu do Svazu výtvarných umělců, což znamenalo, že jsem neměl ani razítko v občance. Ve Švýcarsku jsem publikoval v jednom humoristickém časopise a ti různí Ceplechové, kteří o výtvarnu tehdy rozhodovali, se o tom dozvěděli. Žena čekala druhé dítě, byl jsem v zoufalé situaci. Grafik Jiří Šalamoun, kterého jsem tehdy obdivoval jako svého guru, mně poradil, abych dělal taky grafiku. Nemusím prý jenom chtít dělat do Mladého světa kresbičky. Jelikož jsem ten obor nestudoval, vzal mě do parády a učil mě litografii a Jiří Anderle posléze lepty. Díky tomu, že jsem půl roku byl tak trošku mimo jistotu, jestli tady budu moci publikovat, oni mi ukázali novou cestu. A po revoluci jako bych to našel. Zanikly časopisy, které otiskovaly humor, a já jsem nebyl odkázaný jenom na to, kdo se na mě obrátí s žádostí o ilustrace, ale mohl jsem si dělat své na kámen. Tiskl jsem litografie nebo lepty a tím pádem jsem každý rok mohl udělat několik výstav, a to bych s kresbami nikdy nemohl. Takže vlastně to tzv. příkoří, které se mně trošku dělo, bylo k něčemu dobrý. Kdyby bylo všechno hladké, tak bych zřejmě zůstal ve Filozofickém ústavu ČSAV, kdyby tam ovšem nebyla taková strašná pruda.

Co jste jako člověk na první pohled múzický dělal v akademii věd?

Jsem z Plzně a dodnes mně není jasné, proč jsem se se samými jedničkami z devítiletky nemohl dostat na střední ekonomickou zahraničního obchodu, která byla v Plzni a kam jsem chtěl, protože jsem se už tehdy učil německy a anglicky, a proč jsem musel na hutní průmyslovku. Tu jsem absolvoval a chtěl jsem nutně do Prahy, protože v Praze byl Semafor a divadla malých forem. Jak jsem zjistil, já jsem člověk mnoha malých forem a ty moje formy chtěly do Prahy. Taky by bývaly chtěly do Liverpoolu, protože jsem zbožňoval Beatles, ale pro mě byla maximum Praha. Takže teď, kam s tou hutní průmyslovkou, když mně technika byla dost cizí? VŠE jsem bral jako relativně nejmenší zlo, co se týče humanitně až umělecky zaměřeného člověka. Měl jsem obrovské štěstí, že jsem do Prahy dorazil v šestašedesátém na podzim, kdy už tady pukaly ledy, takže vlastně nejlepší léta v uvozovkách, jsem prožil v Redutě, ve Viole, v Semaforu a Na zábradlí a škola byla jenom možnost, jak být v Praze. A protože jsem uměl jazyky, tak jsem dělal pomocnou vědeckou sílu člověkově, který tehdy byl jedním z našich hlasatelů futurologie neboli prognostiky.

Takže se z vás stal prognostik?

Kam půjdeš pracovat, ptal se mne ten CSc. Nevím. Pojď ke mně, ty budeš moje oddělení a já tvůj šéf. Tak vzniklo nové oddělení v akademii. No, a kdyby nedošlo k tomu obrovskému ideologickému kartáči, který nás všechny čekal v těch sedmdesátých letech, tak bych tam třeba různě psal o prognózách nebo já nevím, o čem tam teď píšou. Dotknul jsem se tam ideologického dna a musel jsem odtud utéct, jestli jsem si chtěl ještě trošku sebe vážít. Protože jsem v té době taky bubnoval s Vodňanským a Skoumalem a Vodňanský viděl, že si píšu básničky a něco si kreslím, tak mě poslal do Mladé fronty. Tam mě akceptovali do přílohy Víkend, takže jsem to bral jako svou náhradní kolej a na den po osmi letech v Akademii věd jsem šel na volnou nohu a na té jsem dodnes. Respektive na několika nohách – grafické, ilustrátorské, karikaturistické a občas i básnické.

Petr BÍLEK

Rádio hlásí – v Austrálii
Rádio hlásí:
v Austrálii
se přemnožili
protinožcixxyyyI v nejbujnější
fantazii
se nečekalo
toto množství.

Rádio hlásí / Rádio Afrika/
Rádio hlásí
divná slova,
sotva je umím
zopakovat.
Balanba bekele
ubangi zulu
kalumba tebele
musangi bulu.
Rádio hlásí, a
nic mi to neříká,
bude to asi
Rádio Afrika.

Rádio hlásí – Poradce
Rádio hlásí: u Hradce
z neděle na pondělí
zadrželi poradce,
který radil lidem v kraji
ať mu dají vše co mají,
jinak že je zastřelí.

Jižní Čechy
Rádio hlásí:
v Jižních Čechách
jsou lidé šťastní
jako blecha.
Že prý tam život
nemá chybu,
dostanou chuť -
chytí si rybu.
Maso se usmaží,
kostra se nechá -
krásný je život
v Jižních Čechách.